

ГОЛОВНІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

САХНЕНКО В.І., ДОЦЕНТ, К.Е.Н.,

ВОЛЬВАЧ О.О., СТУДЕНТ,

РАКША І.А., СТУДЕНТ,

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Народна мудрість стверджує: урожай не той, що в полі, а той, що в коморі. Міністерство аграрної політики на початку жовтня порахувало на скільки заповнені українські засіки, і очільник профільного міністерств Микола Присяжнюк заспокоїв українців, зазначивши, що об'єми виробництва сільськогосподарської продукції дозволяють повністю забезпечити продовольчу безпеку країни.

Питання продовольчої безпеки актуальне для кожної країни. Тому в розвинутих країнах світу продовольча безпека розглядається як важлива умова соціальної і політичної стабільності і економічної незалежності країни. наприклад, США і Франція має 100% самозабезпечення продовольством, Україна на жаль децю відстала в цьому відношенні.

За даними Міністерства аграрної політики, продовольчої пшениці цьогоріч зібрано 10,3млн. тонн, при потребі для споживання в 5 млн. тонн. Ячменю вироблено 8,7 млн. тонн (наша потреба – 200 тис. тонн), кукурудзи планується отримати 10,6млн.тонн (потреба – 150 тис. тонн). Найпопулярнішої нині гречки цьогоріч в Україні вироблено 168тис.т, а норма споживання – 135-140 тис. тонн. Рослинної олії за прогнозами має бути 2,9 млн. тонн за потреби внутрішнього споживання – 700 тисяч. Цукру, за розрахунковим балансом МінАП, країна має отримати 2,1млн.тонн(рівень споживання – 1,8млн.тонн). Овочів зібрали 7,3 млн. тонн(рівень споживання – 5 млн. тонн). Картоплі попри ажіотаж, зібрано достатньо: 18 млн. тонн(внутрішня потреба – 6 млн. т).

Виходячи з даних МінАП, обсяги запасу зернових та овочів є достатніми, а от щодо м'яса, то існує певний дисбаланс.

М'ясна галузь, на разі, ще залишається експортнозалежною і протягом 2010 року планується імпортувати 300 - 310 тис. тонн м'яса. Наразі його імпорт триває в нормальному режимі, без державного втручання. Емоційні, сезонні чи політичні чинники не повинні підігрувати ситуацію. Бо статистика – річ вперта, і вона є реальною.

Україна – аграрна держава, яка претендує на роль стабільного гравця на зовнішніх ринках.

Нині Україна входить до десятки країн найпотужніших трейдерів у зерновому сегменті. До того ж Україна експортує понад 60% олії від усього світового експорту, а за рівнем експорту ячменю наша країна – на 2 – 3 позиції, за показниками експорту пшениці і кукурудзи ми також у десятці найбільших країн – експортерів.

Виходячи з даних МІНАП ми бачимо, що резерв продовольчого зерна повністю забезпечений, а от що стосується фуражного зерна, то це питання на сьогоднішній день стоїть досить гостро. Отже, потрібно зробити все можливе, аби зростання ціни на фуражне зерно не викликала подорожчання м'яса.

Глобальна продовольча криза 2007/2008 років показала величезну значущість продовольчої безпеки для кожної країни. Метою даної статті є порівняння норм і фактичних даних споживання основних продуктів харчування в Україні з оцінкою їхнього експортування в країнах США та Європи.

Поняття визначення продовольчої безпеки за останні три десятиріччя поступово змінювалося при запровадженні вперше у 70-ті роки. Тоді головними були обсяг і стабільність постачання харчів. Такий підхід був задекларований ще у 1974 році, коли ООН ухвалила «Декларацію про ліквідування голоду і недоїдання». У 80-і роки до цього визначення було додано ще два поняття: доступ для всіх людей весь час і достатність продуктів для активного та здорового життя.

У 1996 році на Всесвітньому Продовольчому Саміті було визначено, що: «Продовольча безпека – це коли людина постійно має фізичний, соціальний і економічний доступ до достатніх, безпечних та корисних продуктів, які забезпечують її потреби й харчові переваги для активного і здорового життя».

Продовольча безпека країни складається насамперед з продовольчої безпеки кожної людини, а саме з економічної доступності до продовольчого кошика, здатності людини придбати ті продукти, які їй потрібні. Головним показником цього є рівень витрат на харчування, який на світовому рівні прийнято рахувати як відсоток від паритету купівельної спроможності (ПКС).

Як писав у свій час Ж. де Кастор, «Скрытое голодание из-за недостатка в пище ряда необходимых веществ обрекает целые группы населения на медленную смерть от голода, хотя они и едят ежедневно» [1], а академік УААН Б.Й. Пасхавер навів таку притчу: «Необачний смертний виблагав у богів для себе здатність перетворювати все на

золото своїм дотиком. Боги не завжди милосердні. Озолочений помер з голоду, бо його їжа перетворювалася на метал. Міф повчальний, але неправдоподібний, золотодержці не голодують, голод – для бідноти» [2, с 69-77].

Україна, маючи практично абсолютну безпеку в забезпеченості населення зерном, повинна наполегливо працювати на нарощення продукції тваринництва і піднесення добробуту населення з метою зниження питомої ваги витрат на харчування до рівня Європейських країн.

Рівень і структура споживання продуктів харчування свідчить про стабільність і якість життя населення країни. Показники, що характеризують середньодушове споживання продуктів харчування, зокрема продуктів тваринного походження, з перших років самостійності України невинно знижувалися внаслідок зменшення обсягів виробництва продукції і реальних доходів населення. Нині рівень споживання м'ясних і молочних продуктів українцями досягає 50-60% рекомендованих раціональних норм. Такий стан насамперед спричинений низькими доходами переважної частини населення, яке змушене замінювати якісні продукти харчування високої ціни продуктами нижчої цінової категорії, зокрема хлібом, картоплею та іншими вуглеводними продуктами.

Вступ України в СОТ з одного боку повинен відкрити дорогу українській продукції на європейські ринки, але з іншого боку не визначені переваги та недоліки, які отримає аграрне виробництво за цих умов. Україна повинна спрямувати власні зусилля на розвиток вітчизняного аграрного сектора, оскільки має всі необхідні передумови: землю, вміння, трудові ресурси, для розвитку сільського господарства та завоювання відповідного експортера високоякісних продуктів харчування на міжнародній арені.

Підвищення рівня економічної та продовольчої безпеки держави на основі нарощування обсягів виробництва продуктів харчування та поліпшення їх якості є стратегічним пріоритетом соціального та економічного розвитку України на сучасному етапі на найближчу перспективу.

Для того, щоб визначити норму забезпечення продуктами харчування населення, можна скористатися двома критеріями, що увійшли до "комплексного" визначення стану продовольчої безпеки країни: "наявність на національному ринку продовольства достатньої кількості" та "доступність цих продуктів для усіх верств населення країни".

Стан продовольчої безпеки країни можна охарактеризувати двома кількісними критеріями, котрі за своєю сутністю є параметрами пропозиції та попиту національного продовольчого ринку:

— рівноважна ринкова кількість продовольства повинна перевищувати мінімальну потребу у продуктах харчування всього населення країни;

— вартість нормативного раціону за ринковими цінами має бути нижчою за доходи всіх верств населення країни.

Продовольча безпека держави є складовою економічної безпеки, оцінку якої здійснюють відповідно до Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджених постановою Кабінету Міністрів України:

- це добова енергетична цінність раціону людини;
- достатність споживання окремого продукту;
- достатність запасів зерна у державних ресурсах;
- економічна доступність продуктів харчування;
- диференціація вартості харчування за соціальними групами;
- смієність внутрішнього ринку окремих продуктів;
- продовольча незалежність за окремим продуктом.

Задоволення потреб населення у продовольстві у межах його купівельної спроможності у 2008 р, здійснювалося в основному за рахунок вітчизняного виробництва.

Негативною тенденцією 2008 р. стало дворазове збільшення порівняно з 2007 р. частки імпорту м'яса і м'ясопродуктів у внутрішньому споживанні, що є наслідком падіння вітчизняного виробництва м'ясо сировини та зростання попиту населення. Але слід зазначити, що ми виробляємо м'яса всього 41,2 кг в рік на людину, а споживаємо 51 кг в рік на одну людину. Майже 24% спожитого м'яса – це імпорт.

При цьому, незважаючи на збільшення середньодушового фактичного споживання продукції тваринного - походження у 2008 р., енергетичні потреби у харчуванні населення України на три чверті задовольняються за рахунок продуктів рослинного походження, які є економічно більш доступними.

Аналіз обсягів виробництва продукції сільського господарства (табл. 1) свідчить, що у 2008 р. вітчизняне тваринництво не було у змозі виробляти продукцію в кількості, достатній для повноцінного харчування населення країни, що призвело до відносно низького рівня пропозиції на національному ринку продовольства та самозабезпеченості країни продуктами тваринного походження.

Специфіка вітчизняної продовольчої пропозиції полягає в тому, що головним виробником картоплі (97,8%), овочів (86,1%), м'яса (46,6%), та молока (82,2%) стають дрібнотоварні господарства населення. Значна частина населення країни забезпечує себе продуктами харчування власного виробництва. Сільськогосподарські підприємства за рік виробляють лише 2,2% картоплі, 17,8% молока, 2,5% меду.

Різне зниження купівельної спроможності більшості населення позначилося на продовольчому споживанні трьома важливими наслідками:

1. Населення було змушене збільшити частку продовольчих витрат (включаючи харчування поза домом, алкогольні напої та тютюнові вироби) у сімейному бюджеті - від 32,8% у 1990 р. до 50,8% у 2008 р.

2. Відбулася значна натуралізація (демонетизація) продовольчого споживання. У 2008 р. за гроші придбано 53,4% спожитого продовольства (без алкогольних напоїв і тютюнових виробів), у тому числі у міських поселеннях – 55%, у селах – 48,1 %. Для порівняння: у США виробництво харчових продуктів для власних потреб становить 1% продовольчого споживання.

3. Відносне збільшення продовольчих витрат у сімейних бюджетах і зростання виробництва продовольства для власних потреб не змогли утримати до кризовий рівень продовольчого споживання. Енергетична цінність середньодушового добового раціону харчування зменшилася від 3597 ккал у 1990 р. до 2998 ккал у 2008 р., тобто майже на 16,7%, у тому числі продуктів тваринництва – майже на 22%.

Таблиця 1

Обсяги вітчизняного виробництва основних видів продукції сільського господарства, кг на одну особу за рік

Вид продукції	Обсяги виробництва у 1990 р. господарствами усіх категорій тис. грн.	Обсяги виробництва у 2008 р., тис. грн.*			% зміни обсягів виробництва у 2008 р. до рівня 1990 р.
		фермерські господарства	господарства населення	господарства усіх категорій	
Зерно	983	913,10	242,86	1152,0	17,2
Картопля	399	12,43	414,49	423,0	6,0
Овочі	128	30,04	148,72	72,0	4,4
М'ясо	4	2,26	0,09	1,2	51,0
Молоко	72	7,72	10,41	54,3	46,0
Яйця	14	85,10	40,69	23,0	3,0

*Статистичний щорічник "Україна за 2008 р." (с. 426) та власні розрахунки

Як мету державної політики доцільно висунути досягнення середніх показників продовольчого споживання на рівні розвинутих країн або на рівні рекомендованих медициною норм.

Медичні норми харчування можуть слугувати цільовим орієнтиром норми харчування. Такі норми розробляються фахівцями з пієси харчування для статевовікових та професійних груп, враховують географічні та соціальні умови. Існують норми харчування двох основних рівнів:

- норми верхньої межі раціонального (оптимального) харчування, перевищення якої породжує проблему переїдання та надлишкової ваги;
- норми мінімального продовольчого споживання, що визначають нижню межу необхідного надходження поживних речовин.

При низькому середньому рівні продовольчого споживання його невелика диференціація виводить якість харчування найбільш вразливих верств населення за порогові критерії продовольчої безпеки і створює загрозливу ситуацію. Судячи з проведеного дослідження у першому (найнижчому) квінталі, тобто у 11,5 млн. українських громадян з найменшими доходами, фактичне продовольче споживання продукції тваринництва становить половину раціональної норми харчування. Перший найнижчий квінталь задовольняється продукцією тваринництва на 59%.

Так, середньомісячні витрати на продовольчі товари з розрахунку на одне домогосподарство у 2008 р. становили 1316 грн. Враховуючи приблизну кількість домогосподарств (15 млн.) можна розрахувати обсяги платоспроможного попиту населення країни — приблизно 19,8 млрд. грн., на місяць.

Сукупні місячні витрати одного домогосподарства були 2590,4 грн. Враховуючи приблизний розподіл домогосподарств за кількістю їх членів, у 2008 р. коефіцієнт співвідношення сукупних витрат та прожиткового мінімуму дорівнював 0,26. Значення цього коефіцієнту є однією з найбільш негативних характеристик фактичного стану економіки країни, воно свідчить, що значна частина населення країни не в змозі придбати повноцінний набір продуктів харчування. Тому стає зрозумілим високий рівень виробництва продуктів харчування у господарствах населення.

Державну політику щодо підвищення платоспроможного попиту та соціального захисту населення за рахунок гарантованого з боку держави мінімуму доходів громадян не можна назвати успішною. Коефіцієнт відповідності мінімальної заробітної плати розмірам прожиткового мінімуму у 2008 р. становив 0,37, і це враховуючи підвищення розміру мінімальної заробітної плати.

Результати аналізу показників продовольчої безпеки країни свідчать, що в Україні склалася неоднозначна ситуація. У період загального рівня продовольчої безпеки країни функцію соціального захисту населення віддано державою окремім галузі — сільському господарству. Саме на неї покладено найбільший тягар. Розвиток галузі стримується низьким рівнем платоспроможного попиту населення країни, а будь-яке підвищення цін на сільськогосподарську продукцію викликає зниження (і без того загрозливо низького) рівня життя населення країни та може призвести до неконтрольованих наслідків.

Таким чином, результати дослідження дають змогу зробити такі висновки:

— Україна ще не може вважатися країною з високим рівнем продовольчої безпеки. Занадто високі відхилення фактичних обсягів споживання продуктів харчування населення країни від нормативних;

— не відповідають потенційним потребам населення обсяги вітчизняного виробництва продукції тваринництва ;

— низький рівень платоспроможного попиту з боку населення є головною проблемою продовольчої безпеки країни;

Вирішення зазначених питань, на наш погляд дасть можливість підвищити продовольчу безпеку людини в нашій державі.

Література.

1. Кастор Ж. де. Географія голода; пер. с англ. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1954. - 387с.

2. Пасхавер Б.І. Продовольча доступність //Економіка України, 2001. - №7. — С. 69-77.

ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОЩУВАННЯ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

***ГОЛОВАНОВА Г.Є.,* МАГІСТРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Олійно-жирове виробництво в Україні є досить перспективним видом економічної діяльності. Йому приділяється безліч уваги з боку багатьох вчених-аграрників. Протягом останніх декількох років ця

---

* Науковий керівник — Зайка С.О., ст. викладач